

I. Paastumine algkirikus

Paastumine ei ole kiriku leiutus. Kirik võttis selle üle juutide usupraktikast ja kreeka-rooma maailmavaatest ning arendas seda edasi. Juutluses oli lepituspäev üheks kõigile juutidele kohustuslikuks paastupäevaks. Oma jumalakartlikkuse näitamiseks paastuti ka rohkem, kaks korda nädalas (esmaspäeviti ja neljapäeviti). Selle kohta võib lugeda evangeeliumitest, kus on kirjeldatud variseride paastutavasid (Lk 18, 12). Eriliste juhtumite või hädaolukordade puhul kuulutati välja üleüldised paastupäevad, et Jumalalt abi paluda. Juudid mõistsid paastumist anuva palvena. Paast näitas, et neil on palvetamisega tõsi taga, kuid see tähistas ka patukahetsust. Paastudes tunnistasid juudid oma patusust Jumala ees ning palusid temalt armu ja abi. Juutluses kuuluvad need kaks aspekti kokku, sest hädaolukordi peeti alati selle märgiks, et ollakse olnud sõnakuulmatud Jumalale. Paastumise abil taheti Jumala juurde tagasi pöörduda.

Algkirik võtab üle juutide tava paastuda kaks korda nädalas. See komme erineb aga selgelt juutluse traditsioonist, sest paastupäevadeks nimetatakse nüüd Jeesuse vangistuse ja ristilöömise mälestuseks kolmapäev ning reede. Idakirikus

ja Hispaanias paastutakse ka esmaspäeviti, Läänes tihtipeale ka laupäeviti, et pühapäevaks valmistuda. Selle vähem range nädalapaastu kõrval hakati üsna pea paastuma ka enne ülestõusmispühi, algul vaid üks kuni kolm päeva, peagi aga terve vaiksa nädala, ning 3. sajandi lõpus kujunes välja tava paastuda 40 päeva enne ülestõusmispühi. Kahel viimasel päeval enne pühi nõuti täielikku söögist loobumist. Kolmapäeval ja reedel ning muul paastuajal ei söödud kuni 9. tunnini (kell 15.00) või Benedictuse reeglite järgi õhtuni. Mungad ise tegid paastumise praktika suurririkus endile rangemaks. Paljud neist sõid ainult üle päeva, mõned paastusid jällegi vaid paastuajal viis päeva ning sõid vaid laupäeval ning pühapäeval. Piiranguid tegid nad endile ka toiduvalikus. Loobuti lihast, munadest, piimast, juustust ja hoiduti veini joomisest. Nende söök koosnes leivast, soolast ja veest, peale selle kaunviljad, maitsetaimed, juurviljad, kuivatatud marjad, datlid ja viigimarjad. “Seejuures eelistasid munkadest askeesikangelased toorsalateid ja juurvilju keedetud roogadele. Keedetud juurviljaroog tähendas neile juba pidusööki.”¹

Suurkirik keelas paastuajal liha ja veini nautida. Kiriku sees leidus aga liikumisi, kus nõuti üleüldist loobumist lihast ja veinist, nii oli see

näiteks manilaste, apotaktiitide ja montanistide juures. Oluliseks ei olnud seejuures mitte tervislikud põhjused, vaid eelkõige dualistlikud motiivid. Liha ja vein olid nende jaoks midagi põhimõtteliselt kahjulikku. Kuid kirik ise astus taoliste dualistlike suundumuste vastu välja, viidates sellele, et Jumal on loonud kõik taimed ja loomad ning andnud nad inimestele kasutamiseks, mistõttu kõik see on hea. Kirik seisis paastumise ja söögikeeldude ideologiseerimise vastu ning võitles selle vabaduse eest, mille meile andis Kristus käsu ja igasuguse käsule alistuva mõtteviisi kohta.

Ka Uues Testamendis leidub arutelu juutluse ja kreeka-rooma liikumiste paastumistavade kohta. Mäejutluses eeldatakse, et kristlased peavad paastu. Kristlaste paast peab aga erinema variseride kommetest, kes muudavad oma välimust, et inimesed nende paastumist märkaksid. Jüngrid peavad paastuma varjatult, ning mitte inimeste, vaid Jumala ees. Paastuda tuleb rõõmsa meelega (Mt 6, 16–18). Jeesuse kohta on kirjutatud, et ta paastus kõrbes nelikümmend päeva. Erinevalt variseridest ei näe ta paastuja moodi välja. Vastupidi, ta sööb ja joo koos inimestega ning jagab nende rõõmu, nii et teda nimetatakse suisa õgardiks ja joodi-

kuks (Lk 7, 34). Ka tema jüngritele heidetakse ette, et nad ei paastu nii nagu variserid või Johannese jüngrid. Selle peale vastab Jeesus: “Ega peiupoisid või olla kurvad, niikaua kui peig on nende juures? Ent päevad tulevad, mil peig neilt võetakse, ja siis nad paastuvad” (Mt 9, 15 jj). Jeesuse jaoks on paastumine ilmselgelt leina märk. Kuid tema jüngritel pole vaja leinata, sest tema endaga on õndsuse ja seega ka rõõmu aeg saabunud. Nüüd tuleb end Jumala kingitusele avada ja see vastu võtta. Selles loos näeme algkiriku vaidlust juutluse traditsioonidega. Ühelt poolt on Jeesuse kui Messia tulekuga paastumine ületatud, teisalt aga ei ole tema tulemine veel lõplik. Patt ja surm kestavad edasi. Alles siis, kui need on lõplikult hävitatud, kaob ka paastumise mõte. Kuid praegu jüngrid veel paastuvad, kuna ootavad oma Issandat. Paastumine saab nüüd uue tähenduse. Enam ei ole see leina ega patukahetsuse märgiks, vaid paastumine Issanda tulemise ootuses. Sellel on eshatoloogiline tähendus. Paastudes tunnistavad kristlased, et lunastus ei ole neid veel täielikult haaranud. Paastumisega sirutuvad nad lunastuse poole, saamaks täidetud rõõmuga, mida Kristuse tulemine neile tähendab – et peig pidutseb pulmas koos nendega.

Apostlite tegude raamatus räägitakse, et enne Pauluse ja Barnabase telesaاتمist paastus sealne kogudus. Paastumine oli ka ettevalmistus käte pealepanekule ja kuulutustööle lähetamisele (Apt 14, 1–3). Esimeses kristlikus tekstis väljaspool pühakirja ehk Didache's (*Didache XII apostolorum*, Kaheteistkümne apostli õpetus, on apostlitejärgse ajastu tähtsaim kirjutiste kogumik, mis sisaldab moraalseid ettekirjutisi, juhiseid koguduseelu korraldamiseks ja reegleid liturgilise tegevuse läbiviimiseks. – *tlk.*) on kirjas nõue paastuda ristimiseks valmistudes: “Ristija ja ristitav ning teised isikud, kellel võimalik, peavad enne ristimist paastuma. Vähemalt ristitavalt peab nõudma, et ta paastuks üks või kaks päeva.”²

Paastu abil häälestutakse sellele, mida Jumal inimesele ristimise kaudu osaks laseb saada. Algkirik ei pidanud paastumist isiklikuks asjaks, vaid see oli seotud jumalateenistusega ning tavaliselt paastuti koos teistega. Ühiseid paastupäevi nimetati statsioonideks. *Statio* tähendab tegelikult “vahiposti”.³ Kristlaste jaoks olid paastupäevad ajaks, mil elati Jumala suhtes tavalisest valvsamalt. Paastu lõppedes koguneti ühisele palvusele või armulauale. See ühendas kristlased koguduseks. Paastumine ei olnud lihtsalt eravii-

siline askeetlik tegevus, vaid ühise palve ja ärksuse viis.

Algkiriku-aegsed kristlased ei paastunud mitte sellepärast, et see oli Jeesuse nõue. Jeesus oli paastumise suhtes ju pigem kriitiliselt meelestatud. Kristlased paastusid, sest nende keskkonnas peeti seda vaga ja jumalakartliku elu märgiks. Paastumine oli kristlaste jaoks vaga toiming ning nad ühendasid selle oma usueluga. Seejuures tunnustasid nad suures osas antiikaja vaateid ja õpetusi (näiteks kreeka filosoofiakoolkonnad, rahvameditsiin ja mitmesugused müsteeriumikultused). Kui me tahame nüüd kirjeldada kristlikku arusaama paastumisest, siis ei ole võimalik selgelt eristada spetsiifiliselt kristlikku elementi paganlikest või humanistlikest elementidest. See pole ka nii väga oluline. Kristlased seisavad oma usupraktikaga samas reas kõikide selliste kogemustega, mis inimestel on olnud enne neid ja nende aegu. Ilmselt olid need kogemused nii-võrd head, et nendest saadi kujundada algkiriku usupraktika.